

Studia Biblica Slovaca

2/2013

5

Ročník 5

2013

Číslo 2

Studia Biblica Slovaca

Offprint

Studia Biblica Slovaca je časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Ročník V (2013), číslo 2

Vydáva Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, IČO 0039786510.

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín)

Redakčná rada: Jaroslav BROŽ (Praha, CZ) – Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, I) – Pavol FARKAŠ (Nitra) – Juraj FENÍK (Košice) – Sr. Júlia Daniela ISKROVÁ OP (Ružomberok) – Róbert JÁGER (Prešov) – Jozef JANČOVIČ (Bratislava) – Róbert LAPKO (Košice) – Libor MAREK (Roma, I) – Milan SOVA (Bratislava) – Peter ŠOLTĚS (Oestrich-Winkel, D) – Jozef TIŇO (Bratislava) – František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie) – Pavel VILHAN (Badín) – Sr. Gabriela Ivana VLKOVÁ OP (Olomouc, CZ)

Za lektorovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Výkonný redaktor: Martina Korytiaková

Jazyková úprava: Elena Slaná

Obálka: Michal Martinka

Na príprave publikácie sa podieľali aj Róbert Horka, Branislav Kľuska, Miloš Lichner SJ, Mária Mihulcová a Július Pavelčík.

Príspevky v slovenčine alebo češtine, alebo knihy na recenziu prosíme adresovať na jednu z adries:

Redakcia *Studia Biblica Slovaca*, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), tel.: (00421) 048/418 26 02, redakcia@biblica.sk, www.biblica.sk,

František Trstenský, Teologický inštitút, Spišská Kapitula 6, 053 04 Spišské Podhradie (Slovakia), tel.: (00421) 053/419 41 80, f.trstensky@gmail.com.

Príspevky sa požadujú v elektronickej podobe (najlepšie pripojeným dokumentom e-mailu), podľa možnosti v textovom editore Microsoft Word (formát A4, typ písma Times New Roman, riadkovanie 1,5). Ak sú používané iné fonty písma pre hebrejčinu a gréčtinu ako v programe BibleWorks, tak upresniť aké, prípadne preposlať používaný font spolu s príspevkom. Príspevok typu štúdia, poz-námka alebo reflexia musí byť doplnený zhrnutím nie dlhším ako 150 slov a jeho anglickou verzou, anglickým názvom príspevku, max. piatimi kľúčovými slovami v slovenčine a angličtine, zoznamom bibliografie podľa bibliografického štýlu a kontaktom na autora príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok a vykonať potrebnú jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov. Viac na www.biblica.sk.

Objednávky môžete posielat' na mailovú adresu vydavateľa (kniznica@frcth.uniba.sk), redakcie (redakcia@biblica.sk) alebo knižnice Kňazského seminára sv. Františka Xaverského v Badíne (kniznica@xaver.sk).

Bankové konto: 4016292755/7500, IBAN: SK19 7500 0000 0040 1629 2755

Články časopisu sú abstrahované v troch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877 a *Elenchus of Biblica*.

Studia Biblica Slovaca

Printed in Slovakia. Vychádza dvakrát do roka.

Cena: 6 €

ISSN 1338-0141

EV 3744/09

Význam a interpretácia žalmových nadpisov v Augustínovom Komentári k žalmom *Enarrationes in Psalmos*

Róbert HORKA

Vývin Augustínovho náhľadu na biblickú poéziu

Je všeobecne známe, že Augustín zastával pred svojím obrátením pomerne odmietavý postoj k Písmu, najmä k jeho starozákonnej časti. Prekážala mu ako obsahová stránka¹, tak aj jeho formálna nedokonalosť². Preto sa pred svojím obrátením textom Písma nezaoberal. Na druhej strane však vo svojich *Vyznaniach*, pri opise svojho vzťahu k Ciceronovmu spisu *Hortensius*, priznáva, že nič, čo neobsahovalo Kristovo meno, ho nikdy nezaujalo celkom³. Preto po pozitívnom vzťahu k Písmu stále túžil.

Predmetom našej štúdie sú biblické poetické texty, predovšetkým žalmy. Pokiaľ teda ide o antickú poéziu, Augustín detailne skúmal najmä Vergíliovu *Eneidu*⁴. Jej interpretáciám sa venoval ešte aj po svojom obrátení, keď v Cassiciaku, s mladíkmi Licentiom a Trygetiom, vykladal a komentoval tento epos⁵. Popri uhladených, pôvabných a metricky dokonalých hexametroch Vergília a senároch Terentia, sa tomuto klasickému vzdelancovi javila poetika prísloví a žalmov príliš exotická a drsná.

Až neskôr, keď sa v Miláne oboznámil s Ambrózovým spôsobom typologickej interpretácie Písma, sa naučil rozumieť tejto poetike a nesmierne ho

¹ AUGUSTINUS, *Confessiones* III,7,3 (CChr.SL 27, 33). „Podľa toho zákona sú spravodlivými Abrahám, Izák, Jakub, Mojžiš, Dávid a všetci tí, ktorých sám Boh pochválil; tých istých však neskúsení ľudia pokladajú za nespravodlivých...“ (SV. AUGUSTÍN, *Vyznania*, 80.)

² AUGUSTINUS, *Confessiones* III,5,9 (CChr.SL 27, 31). „Moja pýcha nemohla prísť na chuť jeho prostote a môj um nemohol vniknúť do jeho hĺbky.“ (SV. AUGUSTÍN, *Vyznania*, 77.)

³ AUGUSTINUS, *Confessiones* III,4,8 (CChr.SL 27, 30).

⁴ MACCORMACK, *Shadows*, 46.

⁵ AUGUSTINUS, *Contra academicos* II,4,10 (CChr.SL 29, 23).

očarila⁶. A to až do takej miery, že keď sa vrátil z Milána do Afriky, doniesol si Žaltár so sebou⁷. Aj ako presbyter a biskup liturgický prednes žalmov nadšene podporoval vo svojej komunite a aj osobne sa mu stále venoval. Podľa svedectva jeho žiaka, priateľa a životopisca v jednej osobe, Possidia z Calamy, aj v lete roku 430, vo chvíľach Augustínovho odchodu z tohto sveta, bolo jeho najhlbšou túžbou, aby ho do Božieho kráľovstva sprevádzali kajúce žalmy. Nechal si ich prepísať na veľké hárky, aby ich mohol čítať aj z lôžka, a tak ich každodenne so slzami v očiach vrúcne prednášal Bohu⁸.

Dôvodom tejto zásadnej zmeny v Augustínovom náhľade na biblickú poéziu bolo pochopenie toho, čomu venuje II. knihu svojej príručky biblickej hermeneutiky *O kresťanskej náuke*. Tým kľúčom bolo, že žalmovú poetiku prestal vnímať v jej literárnom zmysle, ale naučil sa na ňu hľadiť ako na systém typologických symbolov (*signa*)⁹. Symboly je však možné interpretovať rôznorodým spôsobom (*ambiguitas*)¹⁰, keď si uvedomíme, že symbol má aj v biblickej poézii polyvalentný charakter¹¹. Tak sa v žalmoch pred Augustínom odkrývali takmer neobmedzené horizonty možných výkladov a prinášali mu vždy nový, fascinujúci pohľad na Božie slovo, ktoré jediným výrokom odpovedá na množstvo ľudských otázok a problémov. Táto pestrosť a bohatstvo interpretácií však v sebe ukrývala aj nebezpečenstvo sklúznutia do bludu, ktoré si

⁶ AUGUSTINUS, *Confessiones* VI,5,8 (CChr.SL 27, 78). „A aj absurdnosť, ktorá ma kedysi v Písme urážala, keď som ju počul vykladať s veľkou pravdepodobnosťou, som pripisoval hĺbke tajomstiev. Vážnosť Písem sa mi videla tým ctihodnejšia a hodnovernejšia, lebo každému boli na čítanie zrozumiteľné, aj keď zachovali v hlbšom zmysle vznešenosť svojho tajomstva.“ (SV. AUGUSTÍN, *Vyznania*, 148.)

⁷ LANCEL, *St. Augustine*, 177.

⁸ POSSIDIUS, *Vita Augustini* 32,2 (Geerlings, 102). „To isté urobil aj on sám počas poslednej choroby, na ktorú aj zomrel. Kázal, aby mu prepísali tie kratšie z kajúcich Dávidových žalmov a v dňoch svojej choroby ležal na lôžku, prezeral si a čítal tieto hárky zavesené na protiľahlej stene, pričom neprestajne nariekal.“ (slov. preklad autor štúdie)

⁹ ANDOKOVÁ, Úvod k *De doctrina christiana*, 24.

¹⁰ AUGUSTINUS, *De doctrina christiana* II,6,7 (CChr.SL 32, 35). „Avšak unáhlejších a nedbalých čitateľov neraz zvedú z cesty mnohé a mnohoraké nejasnosti a dvojznačnosti, keď pri čítaní bez rozmyslu zamieňajú jeden význam za druhý, pričom v niektorých prípadoch neprídu dokonca ani na to, že o niečom majú mylnú predstavu. Niektoré výrazy sú totiž také nejasné, že zahaľujú význam slov do najhustejšej tmy. Nepochybujem, že toto všetko spôsobilo Božie riadenie s cieľom skrotiť ľudskú pýchu ťažkou námahou a odviesť tak rozum od pocitu presýtenosti; veď ľudský um si všeobecne len veľmi málo cení to, čo objavil bez ťažkostí.“ (SV. AUGUSTÍN, *O kresťanskej náuke, O milosti a slobodnej vôli*, 77.)

¹¹ FARKAŠ, *Chroma kai symmetria*, 8.

Augustín dobre uvedomoval. Preto ako biskup a horlivý dušpastier mal o veriacich kresťanov hlbajúcich nad žalmovou poetikou aj oprávnené obavy.

Vznik Komentára k žalmom

Aby tento problém vyriešil, ešte raz sa vrátil k antickej literárnej tradícii. Ani *Eneida* po štyroch storočiach svojej existencie nebola už úplne zrozumiteľná. Vznikli preto jej hutné komentáre z rúk najlepších a najslávnejších rímskych gramatikov, napr. Servia a Aelia Donata. K nim možno pripojiť aj sofistickovaný staromilský komentár niektorých jej komplikovaných veršov v Macrobiových *Saturnáliách*¹². Najväčší pohanskí vzdelanci tej doby sa teda podujali aj písomne interpretovať a komentovať Vergíliov aitiologický mýtus o Ríme a Rímskej ríši.

Podľa ich vzoru sa aj Augustín podujal poskytnúť veriacim výklad a komentár ku *Knihe žalmov*, ktorá sa kresťanom mohla občas zdať nezrozumiteľnou, aby tak čo najširšie vrstvy veriacich vedeli oceniť drsnú krásu ich metafor, obdivovať jednoduchú, prostú nádheru ich literárnej formy a mohli z nich načerpať hojné duchovné poučenie a povzbudenie.

Už od svojho nástupu do pastoračnej služby (r. 391) žalmy komentoval, analyzoval a vysvetľoval, najmä vo svojich homíliách, ale aj formou diktovaných poznámok. Napokon, na prosby a naliehanie jeho priateľov a spolubratov v pastoračnej službe, prerástlo toto jeho úsilie aj do zámeru vytvoriť ucelený komentár k celej tejto biblickej knihe¹³. Avšak svätý hipponský biskup úspešne zavíšil toto dielo až v roku 422 výkladom 118. žalmu, ktorý zámerne dlho odkladal¹⁴. Počas viac ako tridsiatich rokov pastoračnej služby tak postupne vznikol jeho monumentálny *Komentár k žalmom* (*Enarrationes in Psalmos*),

¹² MACROBIUS, *Saturnalia* I,24–III,12 (BT 1, 128-190).

¹³ ANDOKOVÁ, *Rečnicke umenie*, 63.

¹⁴ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 118,1 (CChr.SL 40, 1664). „Všetky ostatné žalmy, o ktorých vieme, že sa nachádzajú v kódexe so žalmami, nazývanom v Cirkvi zvyčajne Žaltár, som s Božou pomocou vyložil tak, ako som vedel. Sčasti ako kázne pre ľud, sčasti ako diktované poznámky. Len stoosemnásty žalm som odkladal, ani tak nie pre jeho povestnú dĺžku, ako pre jeho hĺbku, ktorú vníma len málo ľudí. Ale pretože moji bratia ťažko znášali, že v našich dielkach už chýba len výklad tohto jediného žalmu z tých, čo patria do žalmového korpusu, pobádali ma a naliehali, aby som splatil aj tento svoj dlh. Dlh som však ich prosbám a naliehaniu odolával, lebo vždy, keď som sa nad ním pokúšal zamyslieť, sila našej pozornosti akosi ochabovala.“ (slov. preklad autor štúdie)

jediný úplný komentár ku *Knihe žalmov*, ktorý sa nám z kresťanského staroveku zachoval¹⁵.

Základným motívom celého Augustínovho *Komentára k žalmom* je kristologická paradigma. Všetky žalmy totiž podľa Augustína hovoria primárne o Kristovi a Cirkvi (*totus Christus*). Augustín tak považoval Krista:

- za primárneho interpreta žalmov, ktorý jediný správne interpretuje všetky ich významy,
- v prenesenom slova zmysle aj za autora, keďže je Bohom,
- tiež za stelesnenie žalmu, keďže sám je Božím slovom
- a rovnako aj za recipienta žalmu, ku ktorému sa žalm prednáša.

Žalm teda chápal ako spev Krista, prednášaný prostredníctvom Krista a adresovaný Kristovi. Ježiš Kristus sa teda podľa Augustína v žalmoch objavuje vo všetkých sakramentálnych rovinách svojej existencie. Tvorí akési komplexné prostredie, v ktorom žalm existuje a žije:

- ako večné Slovo, ktoré stvorilo svet (*autor*),
- ako vtelený Bohočlovek, ktorý svojím vykupiteľským dielom prináša spásu (*interpret*),
- ako Kristovo pozemské telo, Cirkev, ktoré žalmy prednáša dnes (*spoluinterpret*),
- ako univerzálny sudca živých i mŕtvych (*recipient*).

Totus Christus bol pre Augustína základný antitypos všetkých žalmových obrazov. Materiál na zdôvodnenie tejto základnej kristologickej paradigmy pri jednotlivých žalmoch hľadal Augustín najmä v žalmových nadpisoch.

Funkcia žalmových nadpisov

Pri interpretácii žalmov, najmä ak ich vykladal v rámci kázne, venoval Augustín žalmovým nadpisom veľkú pozornosť. Samozrejme, tieto poznámky žalmista v liturgickom prednese nespieval. Preto Augustín väčšinou na začiatku svojej homílie pripomenul, aký mal prednesený žalm nadpis a vysvetlil jeho význam. Niekedy sa tento výklad rozšíril tak, že aj celá tretina homílie bola venovaná rozboru žalmovému nadpisu. Prečo toľká pozornosť venovaná niečomu, čo vlastne ani nepatrí do tela žalmu? Augustín vnímal žalmový nadpis ako

¹⁵ DROBNER, *Lehrbuch*, 349.

východiskový bod pre výklad celého žalmu. Interpretácia nadpisu preto určovala jeho kázni akýsi inšpirovaný, biblickým autorom možno ani nevnímaný, ale Bohom isto zamýšľaný uhol pohľadu, pod ktorým sa treba na ten-ktorý žalm pozerat'. Tak sa preňho stali nadpisy žalmov, ktorým súčasná exegetická odborná verejnosť nevenuje príliš veľkú pozornosť, nenahraditeľným interpretačným kľúčom, ktorý determinoval správny prednes i pochopenie žalmového textu.

Význam tohto fenoménu pre Augustína naznačuje aj to, že vo svojom *Komentári k žalmom* analyzoval žalmový nadpis, alebo jeho časť spolu 185-krát. Možno preto jednoznačne konštatovať, že tejto časti svojej exegetickej práce venoval pomerne veľký priestor a prikladal jej značný význam. Na lepšiu predstavu o tejto problematike v rámci Augustínovho *Komentára k žalmom* sme zostavili tabuľku (pozri Tabuľku), ktorá kvalitatívne aj kvantitatívne dokumentuje uvedený jav.

Z tohto množstva by sme v našom príspevku chceli predstaviť Augustínovu interpretáciu aspoň tých najvýznamnejších žalmových nadpisov tak, ako ich mal vo svojom *Žaltári* uvedené a ako ich viac-menej konzistentne interpretoval. V budúcnosti plánujeme túto tému spracovať aj komplexne, vo forme samostatnej monografie.

Tabuľka

**Interpretácie jednotlivých žalmových nadpisov v Augustínovom
*Komentári k žalmom***

Žalmový nadpis alebo jeho časť	Lokalizácia výkladu žalmového nadpisu v <i>Enarrationes in Psalmos</i>	Spolu
in finem	4,1; 8,1; 9,1; 10,1; 12,1; 13,1; 17,1; 21,1; 24,1; 29,1; 30,1; 38,1; 41,1; 45,1; 46,2; 51,5; 52,1; 53,1; 54,1; 55,1; 56,2; 58,1; 59,1; 60,1; 61,1; 64,1; 65,1; 67,1; 68A,2; 74,1; 76,1; 79,1; 84,2; 87,1; 139,3	35
in hymnis	53,1; 54,2; 60,1	3
in tituli inscriptionem	55,1; 56,2; 58,1; 59,1	4
ipsi David (ID)	8,1; 9,1; 14,1; 17,1; 22,1; 23,1; 24,1; 25,1; 26,1; 28,1; 29,1; 30,1; 38,1; 41,1; 46,2; 50,1; 53,1; 54,3; 55,1; 56,2; 58,1; 59,1; 60,1; 61,1; 62,3; 67,1; 68A,2; 70A,2; 93,3; 94,1; 96,2; 137,1; 139,3; 141,17; 142,2; 143,1	36
ipsius David	27,1	1

Žalмовý nadpis alebo jeho časť	Lokalizácia výkladu žalmového nadpisu v <i>Enarrationes in Psalmos</i>	Spolu
psalmus David	21,1; 33,1; 64,1	3
intellectus David	51,5; 52,1; 54,1	3
ID puero Domini	17,1	1
ID priusquam lineretur	26B,1	1
ID ad Goliam	143,1	1
ID cum mutavit vultum suum coram Abimelech	33,2	1
ID cum venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Bersabee	50,1	1
ID cum venit Doeck Idumaeus, et nuntiavit Saul: Venit David in domum Abimelech	51,5	1
ID cum venerunt Ziphaei, et dixerunt ad Saul: Nonne ecce David absconditus est apud nos?	53,1	1
ID cum tenuerunt eum Allophyli in Geth	55,1	1
ID cum fugeret a facie Saul in speluncam	56,2	1
ID cum succedit Mesopotamiam Syriae, et Syriam Sobal, et convertit Ioab, et percussit Edom, in valle Salinarum duodecim millia	59,1	1
ID cum esset in deserto Idumaeae	62,3	1
ID cum terra eius restituta est	96,2	1
ID quando eum filius suus persequeretur	142,2	1
ID filiorum Ionadab, et eorum qui primi captive ducti sunt	70A,2	1
ID cum esset in spelunca	141,17	1
defecerunt hymni David, filii Iesse	72,2	1
in Salomonem	71,2	1
oratio Moysi hominis Dei	89,1	1
ipsi Asaph	72,1; 76,1; 79,1; 80,1; 81,1	5
Asaph	73,1; 77,1; 82,1	3
filiis Core	41,1; 43,1-2; 44,1; 45,1; 46,2; 47,1; 83,1; 84,2; 87,1	10
pro Idithun	38,1; 61,1; 76,1	3
pro melech ad respondendum	87,1	1
pro Maeleth	52,1	1
pro verbis Chusi filii Iemini	7,1	1

Žalmový nadpis alebo jeho časť	Lokalizácia výkladu žalmového nadpisu v <i>Enarrationes in Psalmos</i>	Spolu
Conversio Aggaei et Zachariae	111,1; 148,4	2
pro his, quae commutabuntur/pro his, qui immutabuntur	44,2; 59,1; 68A,2; 79,1	4
pro populo qui a sanctis longe factus est	55,1	1
Canticum	4,1; 38,1	2
canticum pro dilecto	44,3	1
canticum graduum	119,1	1
Canticum Ieremiae et Ezechielis ex populo transmigrationis, cum inciperent exire	64,1	1
canticum Psalmi resurrectionis	65,1	1
laus cantici	47,1; 94,1	2
psalmus cantici/canticum psalmi	4,1; 67,1; 82,1; 87,1; 91,2	5
oratio inopis, cum angeretur, et in conspectu Domini effudit precem suam	101,2	1
Oratio	141,17	1
in intellectum	41,1; 43,1-2; 44,3	3
Intellectus	53,1; 73,1; 77,1; 141,17	4
intellectus Aeman Istaelitae	87,1	1
intellectus Aethan Israelitae	88,1	1
Testimonium	79,1	1
in doctrinam	59,1	1
in confessione	99,2	1
Intelligentiae	31,1	1
ne corrumpas	56,2; 58,1; 74,1	3
pro torcularibus	8,1; 80,1; 83,1	3
pro ea, quae hereditatem accipit	5,1	1
pro occultis	45,1	1
pro occultis filii	9,1	1
Ecstasis	30,1	1
pro susceptione matutina	21,1	1
prima sabbati	23,1	1
in diem sabbati	91,2	1
secunda sabbati	47,1	1
in quarta sabbatorum	93,3	1
in quinta sabbati	80,3	1
in recordationem sabbati	37,1	1
de octavo	6,1; 11,1	2
dedicationis domus	29,1	1
consummationis tabernaculi	28,1	1
quando domus aedificabatur post caprivitatem	95,1	1

Nadpis: in finem

Najčastejšie sa v žalmových nadpisoch vyskytuje poznámka: לְמַנְצָה, ktorej čítanie a teda aj presný význam sú dodnes neisté¹⁶. Preto otázka zmyslu tejto poznámky a tým ani jej interpretácie nebola zatiaľ jednoznačne uzavretá. V súčasnom MT sa nachádza v 55 nadpisoch, čiže vo viac ako v tretine všetkých žalmov. Grécky text LXX prekladá tento výraz ako: εἰς τὸ τέλος. Starolatinské preklady (aj Augustínov) a Vulgáta ho prekladali ako *in finem*. Neovulgáta používa preklad *magistri choro*. Táto poznámka bola v rámci žalmových nadpisov pre Augustína dôležitá, lebo mu umožnila odhaliť primárneho interpreta žalmu. Žalm bol totiž adresovaný *koncu*¹⁷ a pre Augustína nemohol byť týmto koncom nik iný, iba Ježiš Kristus. Takéto typologické stotožnenie mu umožnil verš Rim 10,4: „*finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti*“¹⁸. Teda primárnym, autentickým interpretom týchto žalmov je Kristus. K nemu smerujú všetky Augustínove interpretácie tejto poznámky v žalmovom nadpise. Vo svojom *Komentári k žalmom* často len jednoducho skonštatuje: „*in finem ideo in Christum*“ (ku koncu, čiže ku Kristovi)¹⁹.

Poznámka *in finem* teda upriamuje každého kresťana na to, aby pri prednese žalmu vnímal Krista ako cieľ i dôvod svojho prednesu (*finis*) a to opäť vo všetkých významových rovinách. Žalm má spievať:

- pre Krista ako Boha (*chvála*),
- aby interpret dosiahol cez spev zjednotenie s Kristom (*prosba*),
- aby nadobudol za spev dokonalú podobnosť Kristovi (*vd'aka*).

Ak je teda Kristus cieľom prednesu, lebo žalmy boli napísané *in finem*, tak podľa Augustína je ich vlastným interpretom Cirkev. Až sekundárne patria starozákonnému Božiemu ľudu, ktorý spieval žalmy, lebo očakával Mesiáša, ale pri jeho príchode ho v nich nespoznal, a preto žalmom stále celkom nero-

¹⁶ SEGERT, Žalmy, 1336; BIČ, *Výklady*, 223.

¹⁷ V *koiné dialektos* často dochádzalo k vzájomnému zamieňaniu smerového (kam?) a miestneho (kde?) významu gréckych spojok εἰς (+ akuzatív) a ἐν (+ datív). K tomuto javu pozri PANCZOVÁ, *Vplyv Biblie*, 56. Preto aj akuzatívnu syntagmu v LXX: εἰς τὸ τέλος možno chápať v pôvodnom datívnom smerovom význame, ktorý naznačuje v hebrejskom texte použitie prefixu לְ.

¹⁸ τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι. (NA26, 427)

¹⁹ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 30B,1 (CChr.SL 38, 202) etc., porov. Tabuľka.

zumie. Naproti tomu, novozákonný ľud – Kristovo telo, vie správne predniesť žalm, lebo ho prednáša *in finem*, teda ku Kristovi.

Augustín ešte pripomína, že toto *ku koncu* netreba chápať v zmysle ukončenia dejín sveta, ale v zmysle zavŕšenia kresťanskej dokonalosti²⁰. Naša pozornosť sa má pri týchto žalmoch zameriavať na Krista ako na dosiahnutie ľudskej dokonalosti. V tomto zmysle Augustín uvádza:

Aj o jedle sa hovorí, že chlieb speje ku koncu, aj o šití šiat sa hovorí, že šaty spejú ku koncu. Ale keď je na konci chlieb, nezostane z neho nič, zatiaľ čo keď sú na konci šaty, ukážu sa konečne v celej svojej kráse²¹.

Podľa Augustína teda spievajú kresťania žalmy preto, aby boli tak, ako sa nitky votkávajú do šiat, začlenené ako údy do Krista. Tak umožnia Cirkvi stať sa dokonalou, aby napokon zažiarila v celej svojej nádhere. Jednoducho, spievajú *in finem*. A Kristus v týchto žalmoch nemá byť podľa Rim 10,4 zavŕšením ničoho iného, ale práve Zákona, lebo bez jeho pomoci a milosti nikto nedokáže vyplniť Boží zákon. Preto sa s ním máme spájať v recitovaní žalmu, aby sme v ňom získali dokonalosť²².

²⁰ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 4,1 (CSEL 93.1, 94). „Ukončením zákona je Kristus na ospravedlnenie každého, kto verí. Tým ukončením sa však myslí zavŕšenie, nie skoncovanie.“ (slov. preklad autor štúdie)

²¹ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 56,2 (CSEL 94.1, 226-227). „Keďže tento žalm spieva o Pánovom utrpení, všimni si, aký má nadpis. *Ku koncu*. Koncom je Kristus. Prečo sa nazýva koncom? Nie ako ten, ktorý skoncuje, ale ako ten, ktorý dokončí. Lebo skoncovať znamená zlikvidovať, zatiaľ čo dokončiť je zavŕšiť. Veď všetko, čo nazývame ukončeným, nazývame podľa konca, ale na mysl máme odlišné veci. V inom zmysle povieme: «Chlieb sa už ukončil.» a v inom: «Odev sa už ukončil.» Chlieb sa ukončil, keď sa zjedol. Oblek sa ukončil, keď sa dotkal. Chlieb sa teda ukončil tak, že sa s ním skoncovalo, a šaty sa ukončili tak, že sú dokončené.“ (slov. preklad autor štúdie)

²² AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 54,1 (CSEL 94.1, 132). „O tom, čo znamená koniec, sa zmienime iba krátko, lebo to už viete. *Ukončením Zákona je Kristus, na ospravedlnenie každého, kto verí*. Nech sa teda pozornosť zameria na koniec, nech sa zameria na Krista. Prečo sa nazýva koncom? Lebo všetko, čo robíme, robíme vzhľadom na neho. A keď prideme k nemu, už viac nebudeme mať čo hľadať. Koncom sa nazýva totiž aj spotrebovanie, a koncom sa nazýva aj zavŕšenie. Veď ho aj inak chápeme, keď počujeme: «Už je koniec pokrmu, ktorý sa jedol.» A zasa inak ho chápeme, keď počujeme: «Už je koniec šiat, ktoré sa tkali.» V oboch prípadoch počujeme, že je koniec. Ale v prípade pokrmu to znamená, že už nie je a v prípade šiat, že už sú celé. Náš koniec má teda predstavovať našu dokonalosť. A naša dokonalosť je Kristus. V ňom dosahujeme dokonalosť, lebo sme údy toho, ktorý je Hlava. A nazvaný bol aj koncom Zákona, lebo bez neho nikto Zákon

Nadpis: ipsi David

Pristúpme však aj k ďalším nadpisom v žalmoch. Žalмовé nadpisy často uvádzajú mená autorov alebo interpretov. Najčastejšie, konkrétne 72-krát, ide o Dávída (לְדָוִד). LXX prekladá tento nadpis do gréčtiny τῷ Δαυιδ a Vulgáta i Neovulgáta kopíruje datívnu väzbu *ipsi David*. Konštrukcia privlastňovacieho datívu, ktorý je v nadpise použitý, dovoľuje Augustínovi vidieť dvojaký význam – objektový aj subjektový. Subjektový význam naznačuje, že žalm patrí Dávidovi, čiže pochádza od neho, sám Dávid ho napísal. Objektový význam zasa indikuje, že žalm je určený samému Dávidovi, čiže bol napísaný niekým iným preňho. Augustín ako učiteľ gramatiky vníma oba tieto významy a v Dávidovi, ktorému žalm patrí ako autorovi, ale ktorému je aj určený ako recipientovi²³, spoznáva Krista. Žalm totiž podľa jeho náhľadu nemôže patriť človeku, ale iba Bohu.

Aj v tomto prípade interpretuje Augustín meno Dávid v kristologickom zmysle. Používa na to zrejme akýsi súdobý *Onomastikon*, o ktorom však nevieme povedať nič bližšie, hoci ho na preklad hebrejských mien používa často. Táto príručka uvádzala dva možné preklady mena hebrejského kráľa, ktoré reflektujú dve podoby hebrejského zápisu jeho mena מַנּוּ פִּזְמוֹת ako *manu fortis* (niekto s mocnou rukou) a מַנּוּ פִּזְמוֹת ako *desiderabilis* (vytúžený). Augustín zároveň zdôvodňuje, prečo sa na Kristovi typologicky naplňajú oba tieto významy. On má naozaj mocnú ruku, lebo len čo sa dotkla már, mŕtvy vstal, a dokonca aj pribitá na kríži, dokázala premôcť celý svet. Význam „vytúžený“ sa tiež dokonale naplňa na Kristovi, lebo nemôže byť nikto viac vytúžený, než ten, ktorého mučeníci ani osobne nevideli, a predsa boli ochotní obetovať svoj život, aby sa s ním stretli²⁴. Teda aj žalm s nadpisom *samému Dávidovi* je určený pre spev

nedovŕši. Keď teda v žalmoch počujete *ku koncu*, lebo mnoho žalmov má tento nadpis, nech vaša myseľ neuvažuje o skončení, ale o zavŕšení.“ (slov. preklad autor štúdie)

²³ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 34,1 (CChr.SL 38, 299-300). „Žalm má: *samému Dávidovi*. Žalm teda patrí iba Dávidovi. (...) Ide o jeho žalm: jemu nech naše srdce, jemu nech aj náš jazyk zaspieva to, čo mu patrí: veď predsa on sám sa aj rozhodol darovať nám to, čo máme spievať. Veď nik nedokáže spievať mu tak, ako sa patrí, bez toho, že by od neho prijal to, čo je vhodné na taký spev. A napokon, to čo tu teraz spievame, vyriekol jeho Duch skrze jeho proroka, a to takými slovami, v ktorých aj my spoznáваме jeho samého.“ (slov. preklad autor štúdie)

²⁴ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 34,1 (CChr.SL 38, 300). „Mocná ruka, alebo vytúžený. Toto je žalm pre mocnú ruku a pre vytúženého, ktorý premohol našu smrť a prisľúbil nám život. Mocnú ruku má preto, že premohol našu smrť a vytúžený je preto, že

v Cirkvi, ktorá je Kristovým telom, a tak je miestom prebývania samého Krista²⁵.

Venovania kráľovi Dávidovi, ktoré sa nachádzajú v žalmových nadpisoch, však majú často aj konkrétnejšie rozvítie. To poukazuje na niektorú udalosť z kráľovho života, ku ktorej sa žalm viaže. Tieto rozvinuté nadpisy pre Augustína už len bližšie špecifikujú konkrétnu typologickú zhodu Dávidovho života s udalosťou v Kristovom pozemskom pôsobení. Interpret žalmu sa tak má pri jeho speve zamerať na konkrétny bod vykupiteľského diela a ospievať ho žalmom. Aby si každý vedel urobiť predstavu o tomto prístupe, uvedieme niekoľko príkladov takejto typologickej zhody medzi Dávidovým a Kristovým životným príbehom:

- Dávidov žalm Pánovmu služobníkovi, čiže Kristovi s mocnou rukou so zreteľom na jeho ľudskú prirodzenosť²⁶;
- Dávidov žalm na rannú modlitbu, čiže Kristus ho prednáša o svojom zmŕtvychvstaní, ktoré nastalo skoro ráno²⁷;
- Dávidov žalm pred jeho pomazaním, interpretom je Kristus – Cirkev pred svojím pomazaním. Keďže kráľ nebol pomazaný iba na hlavu, ale aj na tele, interpretom je Kristovo telo, ktoré už zís-

nám prisľúbil večný život. Alebo je ešte mocnejšia ruka od tej, čo sa dotkla már a mŕtvy vstal? Ktorá ruka je mocnejšia než tá, čo premohla svet ani nie vyzbrojená mečom, ale dokonca aj vtedy, keď bola pribitá na kríž? A kto môže byť vytúženejší ako ten, za ktorého mučeníci položili život, hoci ho nikdy nevideli, a len preto, aby si tak zaslúžili možnosť stretnúť sa s ním?“ (slov. preklad autor štúdie)

²⁵ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 54,3 (CSEL 94.1, 135). „Dávid je predobrazom Krista. A ako často pripomíname vašej láske, Kristus, to je hlava a údy. Nesmieme teda hovoriť, že my sme mimo Krista, lebo sme jeho údmi. Ani sa nesmieme považovať za niečo odlišné, lebo budú dvaja v jednom tele. A Apoštol ďalej hovorí: «Toto tajomstvo je veľké. Ja však hovorím o Kristovi a Cirkvi». Ak je teda celý Kristus hlava aj s telom, tak keď počujeme «na pochopenie samému Dávidovi», pochopme, že aj my patríme k Dávidovi. Nech to Kristove údy chápu a vtedy to vo svojich údoch chápe sám Kristus. Veď Kristove údy môžu chápať len v Kristovi, lebo hlava a údy, to je celý Kristus.“ (slov. preklad autor štúdie)

²⁶ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 17,1 (CSEL 93.1, 269). „Do konca, Pánovmu služobníkovi, samému Dávidovi. Čiže: Kristovi s mocnou rukou v jeho ľudskej prirodzenosti.“ (slov. preklad autor štúdie)

²⁷ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 21,1 (CSEL 93.1, 317). „Do konca, na ranné použitie, Dávidov žalm. Sám Pán Ježiš Kristus hovorí o svojom zmŕtvychvstaní, a to až do konca. Ráno v prvý deň týždňa totiž nastalo jeho zmŕtvychvstanie, keď bol prijatý do večného života, v ktorom už smrť nepanuje.“ (slov. preklad autor štúdie)

kalo pomazanie vo sviatosti krstu, ale to je iba náznakom skutočného pomazania pre večný život²⁸;

- Dávidov žalm pri zrušení stánku/Dávidov žalm pri zasvätení Božieho domu. Kristus prednáša prvý z nich o konci nášho pozemského tela a druhý zasa o nadobudnutí večného príbytku v nebi²⁹;
- Dávid proti Goliášovi. Kristus bojuje proti diablu, odvrhnúc množstvo starozákonných prikázaní, ktoré boli iba na príťaž. Vezme do ruky čistý Boží zákon, ktorý, vložený do praku jeho ľudského tela, je vymrštený proti diablu a zasiahne ho tam, kde mu chýba Kristovo znamenie, a kto ho nemá, zahynie³⁰.

²⁸ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 26B,1 (CChr.SL 39, 154). „Takto znie názov žalmu: *Dávidov žalm, pred jeho mazaním*, to znamená: pred tým, než bol pomazaný. (...) Lebo naše hlavy ešte nie sú pomazané, a aj my sme jeho telom. (...) Ide teda o hlas toho, čo túži po takom živote; ide o hlas niekoho, kto túži po Božej milosti, ktorá sa na nás nakoniec naplní. Preto sa hovorí: *Pred mazaním*. Teraz sme totiž pomazaní sviatostne, a sama táto sviatosť nám zobrazuje, čím sa máme stať. A po takom niečom budúcom a nevýslovnom máme túžiť a cez sviatosti za tým vzdychať, aby sme sa napokon mohli aj radovať z toho, po čom sme vo sviatostiach túžili.“ (slov. preklad autor štúdie)

²⁹ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 29,1 (CSEL 93.1, 379). „Do konca, žalm radosti zo zmŕtvychvstania, a premeny do stavu nesmrteľnosti a obnovy tela. A to nielen Pána, ale aj celej Cirkvi. Veď v predchádzajúcom žalme bol zničený ten stánok, v ktorom žijeme v tomto čase zápasu. Teraz však zasväcujeme dom, ktorý pretrvá aj do večného pokoja.“ (slov. preklad autor štúdie)

³⁰ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 143,1-2 (CSEL 95.4, 74-76). „Nadpis tohto žalmu je krátky, ak ide o počet slov, ale zato obťažkaný váhou tajomstva: *Samému Dávidovi pri Goliášovi*. (...) V Dávidovi je Kristus. Viete, že prvý ľud zaťažovalo veľké množstvo telesných a viditeľných sviatostí: obriezka, vtedajší namáhavý kňazský úrad, chrám plný rôznych výtvorov, mnoho druhov obetí a celopalov. Toto náš Dávid odložil ako neužitočnú, zaťažujúcu výzbroj. (...) Čo teda napokon urobil tento Dávid, čiže Kristus ako hlava a telo, v čase zjavenia Nového zákona, v čase príchodu a odovzdania Božej milosti? Výzbroj odložil a vzal si päť kameňov. Ako sme povedali, odložil zaťažujúcu výzbroj, čiže odložil tie sviatosti Zákona, ktoré neplatia pre pohanov a ktoré ani my nezachovávame. (...) Napokon teda túto výzbroj odložil, lebo to bola príťaž sviatostí Starého zákona a vzal si čistý Zákon. Lebo päť kameňov naznačuje päť kníh Mojžišových. Týchto päť kameňov si teda zobral z rieky. A čo je tou riekou, viete. Veď predsa pomínuteľný čas odteká a všetko, čo prichádza na svet aj z neho uniká. Tak boli kamene v rieke, čiže v prvotnom ľude. Tam však boli neužitočné. Nadbytočné. Na nič súce. Prevalovali sa cez ne vlny. A čo urobil Dávid, aby bol Zákon užitočný? Prijal milosť. (...) Takto vyzbrojený, vyzbrojený nepochybne milosťou, čiže nedôverujúc sebe, ale svojmu Bohu, vystúpil proti pyšnému, sebavedomému a chvastavému Goliášovi. Vzal jeden kameň, vrhol ho a zasiahol protivníka do čela. Pád mu teda spôsobilo to miesto na tele, kde nemal Kristovo znamenie. (...) Napokon po jeho zasiahnutí a páde vytasil jeho meč, ktorým mu odťal hlavu. A presne toto urobil aj náš Dávid: porazil diabla jeho zbraňami. Lebo keď jeho mocári, ktorých držal vo svojich

- Dávidov žalm, keď ho prenasledoval jeho syn. Dávid je predobrazom Krista, pravého kráľa, ktorého vlastní príbuzní nechceli za kráľa a prenasledovali ho a vlastný syn, Judáš, ho zradil. On to však pokorne zniesol, aby tak vyplnil Božiu vôľu a neoplatil zlobu zlobou, ale láskou³¹.

Takto by sme mohli pokračovať do vyčerpania všetkých dávidovských tém (pozri Tabuľku), ktoré Augustín typologicky vzťahuje na Krista, ozajstného vytúženého Pomazaného s mocnou rukou.

Nadpisy: ipsi Asaph, fillis Core, pro Idithun

Prejdime však aj k ďalším žalmovým autorom a interpretom. Druhým najčastejšie spomínaným autorom žalmov je *Asaf*. Jeho meno sa vyskytuje v nadpisoch 12 žalmov a v 8 Augustínových komentároch. Hneď po ňom nasledujú *Koreho synovia*, ktorí sú v žalmových nadpisoch spomenutí 11-krát a 10-krát vystupujú aj v Augustínovom komentári (pozri Tabuľku). Aj ich mená prekladá Augustín do latinčiny, aby tak vytvoril interpretačné východisko na komentovanie vlastného žalmového textu. A opäť ich interpretuje kristologicky.

rukách a pomocou ktorých zahubil mnohé duše, uverili, obrátili svoje jazyky proti diablu, a tak odťali Goliášovi hlavu jeho vlastným mečom. Nakrátko sme teda vyložili tajomstvo nadpisu; pozrime sa teraz, čo sa skrýva v samotnom žalme.“ (slov. preklad autor štúdie)

³¹ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 142,2 (CSEL 95.4, 50-51). „Nadpis žalmu znie: *Samému Dávidovi, keď ho prenasledoval jeho syn*. Z Knihy kráľov vieme, že sa to stalo. Absolón sa postavil proti svojmu otcovi ako nepriateľ a podnietil proti nemu nielen občiansku, ale aj rodinnú vojnu. (...) Ale treba tu vidieť aj druhého Dávida, toho, čo má naozaj mocnú ruku, ako sa meno Dávid prekladá, nášho Pána Ježiša Krista. Lebo to, čo sa stalo v minulosti, sa malo udiat ako predobraz budúceho. Netreba vám dlho vysvetľovať to, čo ste už veľakrát počuli a čo sami najlepšie viete. Pohládajme teda v tomto žalme nášho Pána a Spasiteľa Ježiša Krista, ktorý je v tomto proroctve ohlásený, a aj to, čo sa malo naplniť v tom čase počas tých udalostí, ktoré sa vtedy prihodili ich ohlasovateľovi. Veď to on sa prihováral aj v Prorokoch, keďže sám je Božie Slovo. A tak jediné, čo mohli vyriešiť, je celé Božie Slovo. Čiže naplnení Kristom zvestovali Krista. A hoci prišli ešte pred jeho príchodom, ani v tom čase ich neopúšťal. Pozrime sa teda na to, ako Krista prenasledoval jeho syn. Mal totiž synov, lebo o nich povedal: «Synovia ženicha sa predsa nepostia, kým je ženich s nimi. Ale keď im bude ženich odňatý, potom sa budú ženichovi synovia postiť». Apoštoli sú teda ženichovými synmi: a medzi nimi bol aj prenasledovateľ Judáš – diabol. Počúvajme teda, ako v tomto žalme Kristus ohlasuje svoje umučenie.“ (slov. preklad autor štúdie)

Žalмовý nadpis $\eta\kappa\alpha\lambda$ prekladá LXX ako $\tau\tilde{\omega}$ Ἀσάφ a Vulgáta i Neovulgáta analogicky ako *ipsi Asaph*. Toto vlastné meno Augustín v latinčine interpretuje ako *congregatio*, čiže zhromaždenie (gr. συναγωγή, ἐκκλησία). Jeho úlohu v žalme potom vysvetľuje takto: *Synagogé* nie sú všetci príslušníci starozákonného ľudu, ale iba tí, ktorí prešli k novozákonnému. Totiž podľa svedectva Rim 9,7 nie všetci, čo sa narodili z Izraela, sú Izraeliti. Preto sú *Asafom* nazvaní iba tí, čo tvoria pravú *synagogé* čiže svätí patriarchovia, proroci a Kristovi apoštoli³². Oni sú *Asaf* – *synagogé*, lebo v nich je zobrazený a typologicky už aj prítomný celý budúci Boží ľud, ktorý sa tiež nazýva *Asaf*, lat. *congregatio*, ale grécky už nie *synagogé*, ale *ecclesia*³³. *Synagogé* je totiž všeobecný pojem, ktorý sa používa na označenie akéhokoľvek zhromaždenia, napr. dobytčieho stáda. Ale Cirkev je zhromaždenie ľudí, ktorí hľadajú Krista svojím rozumom (*intellectus*)³⁴. A keďže žiaden iný živočích okrem človeka

³² AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 72,4 (CChr.SL 39, 988). „Čím hlasom spieva tento žalm? Asafovým. A čo znamená Asaf? V prekladoch z hebrejského jazyka do gréckeho, a z gréčtiny preložené nám do latinčiny nachádzame, že Asaf sa prekladá ako *synagoga*. Ide teda o hlas synagógy. Ale keď počuješ: «synagoga», nezatrcaj ju hneď, ako tú, ktorá popravila Pána. Nikto síce nepochybuje o tom, že tá synagoga bola Pánovou popravkyňou, ale spomeň si aj na to, že zo synagógy vyšli aj baránky, ktorých synmi sme my sami. Preto sa v žalme hovorí: «Obetujte Pánovi potomstvo baránkov». Čo sú to za baránky? Peter, Ján, Jakub, Ondrej, Bartolomej a ostatní apoštoli. Z nej je aj ten, čo bol predtým Šavlom a potom Pavlom, čiže najskôr pyšným a potom pokorným.“ (slov. preklad autor štúdie)

³³ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 82,1 (CChr.SL 39, 1140). „Názov tohto žalmu znie: *Asafov žalмовý spev*. Viackrát sme už povedali, čo znamená Asaf. Je to kongregácia. Čiže ten človek, ktorý sa volal Asaf, znázorňoval zhromaždenie Božieho ľudu, ako sa uvádza v nadpisoch mnohých žalmov. Po grécky sa kongregácia povie *synagoga*, čo vyjadruje vlastné označenie židovského ľudu, ktorý sa volá *synagoga* tak, ako kresťanský ľud sa zvyčajne nazýva Eklézia (Cirkev), keďže aj on sa zhromažďuje.“ (slov. preklad autor štúdie)

³⁴ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 73,1 (CChr.SL 39, 1004). „Nadpis tohto žalmu znie: *Na pochopenie Asafovi*. Asaf sa po latinsky povie kongregácia, po grécky zasa *synagoga*. Pozrime sa, čo treba rozumieť touto *synagógou*. Majme na zreteli pôvodnú *synagógu* a podľa toho pochopíme aj to, ako treba rozumieť tejto *synagóge*. Lebo každé zhromaždenie sa vo všeobecnosti pomenúva *synagóga*. Možno tak nazvať zhromaždenie zvierat aj ľudí. V tomto prípade však nepôjde o zhromaždenie zvierat, lebo počúvame, že tu ide o pochopenie. A počúvaj, čo sa hovorí o človeku, ktorý by u seba prehliadal, že jeho vznešenosť sa zakladá práve na chápaní: «Vznešený človek, ktorý nechápe, je rovnaký, ako nevedomý dobytok. Tomu sa stal podobným.» Netreba preto dlho hútať, ani detailnejšie objasňovať to, že tu nepôjde o zhromaždenie statku. Keďže teda ide o ľudí, musíme už len pochopiť, akým ľudom je to určené.“ (slov. preklad autor štúdie)

rozum nemá, nazýva sa Cirkev *ecclesia*, aby sa predišlo nedorozumeniam, ktoré môžu vzniknúť pri používaní termínu *synagoge*.

Meno ďalších autorov či interpretov žalmov, ktorí sa uvádzajú v ich nadpisoch, znie *pre synov Koreho* (לבני־קרח). LXX ho prekladá ako τοῖς υἱοῖς Κορῆ, Vulgáta a Neovulgáta ako *filiis Kore*. Aj tu Augustín používa preklad vlastného mena, čím získava veľmi inšpiratívny *typos* k novozákonnému zjaveniu. Meno *Kore* sa podľa Augustínovho *Onomastikonu* prekladá ako *plešivec*, lat. *calvus*³⁵. Tento význam v ňom evokoval alúziu na 2 Kr 2,23-25, kde sa nachádza príbeh o prorokovi Elizeovi. Perikopa hovorí o tom, ako sa izraelskí chlapci posmievali prorokovi vystupujúcemu do Betelu slovami: „Plešivec, plešivec“, za čo ich prorok prekliat. Následne štyridsiatich dvoch roztrhali dve medvedice, ktoré vyšli z lesa. Augustín typologicky interpretuje túto príhodu a v prorokovi, ktorému sa posmievali pre jeho plešinu, vidí Krista, ktorému sa Židia tiež smiali kvôli Kalvárii, čiže Lysine³⁶. Aj oni boli neskôr pobití dvoma medvedicami – cisármi Vespaziánom a Títom. Na podklade tohto príbehu sú

³⁵ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 43,1 (CChr.SL 38, 481). „Tento žalm sa spieva synom Koreho, ako to predpokladá jeho názov. Kore sa prekladá ako plešina alebo lysina a v evanjeliu nachádzame, že Pán Ježiš Kristus bol ukrižovaný na mieste zvanom Lysina. Čiže je jasné, že tento žalm sa spieva pre synov jeho umučenia.“ (slov. preklad autor štúdie)

³⁶ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 83,2 (CChr.SL 39, 1146-1147). „Ale čo sme zač my, ktorí sme vložení do lisov? Sme synmi Koreho. To je totiž dodané: *Na lisy, synom Koreho*. Synov Koreho máme preložených ako synov Lysého. Tak nám to – ako službu preukázanú Bohu – vedeli preložiť tí, čo ovládajú onen jazyk. A ani v tomto prípade neuniká môjmu pohľadu veľké tajomstvo, ktoré s Božou pomocou vo vašej prítomnosti aj odhalím. Netreba sa totiž posmieval z každej plešiny tak, ako to robili chorí synovia. Tak sa dá predísť rozorvaniu démonmi, ako keď sa ktosi vysmieval z posvätej lysiny. Ved' aj Elizeus kráčal a neznalí mládenci za ním vykrikovali: «Plešivec, plešivec.» A on sa kvôli naplneniu tajomstva obrátil k Pánovi a poprosil ho, aby ich roztrhali medvede, ktoré vyšli z lesa. Ich pohabosť ich tak olúpila o zvyšok života na tomto svete. Zomreli ako chlapci tí, čo mali zomierať neskôr, ako starci. Tak sa ľudom stala zjavnou potreba bázne pred týmto tajomstvom. Lebo Elizeus vtedy predstavoval istú osobu, ktorej sme my synmi. Synovia Koreho, čiže nášho Pána Ježiša Krista. Ved' rovno z evanjelia vychádza v ústrety vašej láske to, prečo je lysý muž znázornením Kristovej osoby. Spomeňte si, že bol ukrižovaný na mieste zvanom Lysina. Možno je toto výklad toho, prečo *synom Koreho*, ako sme to už povedali, sledujúc našich predchodcov. A možno aj niečo iné, čo sa pred nami zatiaľ skrýva, ale medzičasom sa nám ukáže. Ved' sa len prizrite, že je to plné tajomstiev. Synovia Koreho sú teda synovia Krista, lebo za svojich synov ich označil Ženich, keď povedal: «Ženichovi synovia sa nemôžu postíť, kým je Ženich s nimi.» Čiže tieto lisy patria kresťanom.“ (slov. preklad autor štúdie)

preto pravými synmi Koreho – toho, ktorému sa posmievali kvôli Lysine (*Calvaria*) – nie tí, ktorí sa mu na Kalvárii smiali, ale tí, ktorí mu pre Kalváriu uverili³⁷. A synmi sa nazývajú preto, že podľa Mt 9,15: „sa synovia ženicha (οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος) nemôžu postiť, kým je ženich medzi nimi.“ A Ježiš sa stáva ženichom práve na Kalvárii, kde si za cenu svojej krvi kúpil nevestu – Cirkev. Z výkladu teda jasne vyplýva, že kresťania sú pravými synmi Koreho a Augustín ich preto považuje za autentických interpretov Koreho žalmov.

Aj Jedutunove žalmy interpretuje Augustín kristologickým spôsobom. Žalмовý nadpis לִירֵיחוֹן prekladá LXX ako τῷ Ἰδιθούν a Vulgáta a Neovulgáta ako *ipsi Idithun*. Jedutunovo meno prekladá Augustín ako *transiliens eos* (ten, čo ich preskakuje). Pri takomto preklade sa otvára celá škála duchovných významov. Žalm totiž podľa Augustína vedie svojich interpretov k tomu, aby preskočili tých, ktorí sú pripútaní k zemi svojimi srdcami a myslami a aby vyskočili ponad nich k nebu, kde je naša pravá vlasť³⁸. Podrobne potom vysvetľuje, že nestačí povedať, že Jedutun znamená preskakujúci, ale je dôležité celé meno, teda *preskakujúci ich*, lebo ak nevie človek čo, alebo koho má preskočiť, nebude vedieť ani to, kam má doskočiť³⁹.

³⁷ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 84,2 (CChr.SL 39, 1162). „Tento dávnny skutok naznačuje proroctvo, ktoré sa malo splniť na našom Pánovi Ježišovi Kristovi. Jemu sa židovskí posmeškári smiali kvôli lysine, lebo bol ukrižovaný na mieste zvanom Lysina. Ale my, ak mu uveríme, sme jeho synmi. Pre nás teda zaznieva tento žalm, nadpísaný: *synom Koreho*. Sme totiž Ženichovi synovia. A tento Ženich, odovzdal svojej neveste ako veno svoju krv a Ducha Svätého, ktorým nás zahrnul už predčasne, v čase tunajšieho putovania.“ (slov. preklad autor štúdie)

³⁸ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 61,1 (CChr.SL 39, 772). „A nadpis znie: *Do konca, pre Jedutuna, žalm pre samého Dávida*. Teraz si spomínam, že už sme vám vykladali, čo znamená Jedutun. Podľa prekladu z hebrejského jazyka, ktorý sa k nám dostal, sa po latinsky Jedutun prekladá ako: *ten, čo ich preskakuje*. Čiže ten, ktorý spieva, preskakuje nejakých ľudí, na ktorých hľadá zhora. Teraz sa pozrime, kam až doskočil, koho to preskočil a kde sa nachádza teraz. Keďže istých ľudí preskočil, tak z akého duchovného a bezpečného miesta pozerá teraz nadol, pričom nehľadá preto, aby sám spadol naspäť, ale preto, aby povzbudil k nasledovaniu tých lenivcov, ktorých preskočil, tým, že chváli miesto, kam sa preskakovaním dostal. Lebo aj tento preskakujúci je nad niekým len tak, že je pritom aj pod niekým. A preto aj nám najprv chcel zvestovať, pod čou ochranou je teraz; aby bolo jasné, že nepreskakoval len tak, pre svoju pýchu, ale preto, aby sa niekam dostal.“ (slov. preklad autor štúdie)

³⁹ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 38,1 (CChr.SL 38, 401-402). „Nadpis tohto žalmu, ktorý sme práve zaspievali a ktorý sme sa podujali vykladať, znie: *Do konca, pre Jedutuna, pieseň samému Dávidovi*. Očakávané a prednášané boli teda spevy niekoho, kto sa volá Jedutun. A ak môže byť tým Jedutunom každý jeden z nás, potom v každom

Takisto žalmy, ktoré sú nadpísané menami prorokov Aggea a Zachariáša, sú podľa Augustína priamo určené pre kresťanské komunity. Pretože títo dvaja proroci povstali na konci babylonského zajatia a prorokovali o vyslobodení z otroctva a návrate do Božieho mesta Jeruzalema. Aj tieto žalmy sú teda určené priamo kresťanom, ktorí očakávajú vyslobodenie z pozemského života a návrat do vlasti, ktorá je v nebi⁴⁰.

spievajúcom nachádza seba a počúva seba samého. Pozri si, kto niesol meno Jedutun, ak ide o dávný ľudský zrod. My si však vypočujme, ako sa toto meno prekladá a v preklade mena hľadáme pochopenie pravdy. Lebo ako hľadajúci v týchto menách vieme aj zistiť, ako nám ho znalci Božích výrokov z hebrejského znenia preložili do latinčiny. Jedutun sa prekladá ako: *ten, čo ich preskakuje*. Kto je tým preskakujúcim? A koho preskakuje? Lebo nezaznelo iba samostatné: *preskakujúci*, ale bolo to: *ten, čo preskakuje ich*. On teda preskakovaním spieva, a či spievaním preskakuje? No či už spieva preskakovaním, alebo preskakuje spievaním, jednako sme pred chvíľkou spievali pieseň preskakujúceho. Či sme aj my takí preskakujúci, to nech posúdi Boh, ktorému sme to spievali. Ale ak niekto spieval ako preskakujúci, nech sa raduje, že je tým, o kom spieval. A ak zasa niekto spieval tak, že ešte stále lipne na zemi, nech si želá stať sa tým, o kom spieval. Lebo práve takých ľudí, ktorí lipnú na hline, skláňajú sa k zemi, a premýšľajú len o tom, čo je dole, a svoju nádej vkladajú do pomimuteľných vecí, preskočil ten, ktorý sa volá: *ten, čo ich preskakuje*. Ved' koho iného by aj preskakoval, ak nie takých, čo stoja na mieste?⁴⁰ (slov. preklad autor štúdie)

⁴⁰ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 111,1 (CChr.SL 40, 1625-1626). „Bratia, verím, že dávate dobrý pozor a nadpis tohto žalmu si dobre zapamätáte. Znie: *Návrat Aggea a Zachariáša*. Títo proroci však ešte nežili, keď sa toto už spievalo. Ved' predsa medzi dobou Dávida a presídlením izraelského ľudu do Babylónie je rozdiel štrnástich pokolení, ako nám to dosvedčuje Božie písmo a predovšetkým evanjelista Matúš. Podľa proroctva svätého Jeremiáša sa očakávalo obnovenie zborového chrámu po sedemdesiatich rokoch od presídlenia. Keď sa za babylonského kráľa Dária to dovŕšilo, boli títo dvaja proroci, Aggeus a Zachariáš, naplnení Duchom Svätým a zdá sa, že obaja začali prorokovať po sebe počas jediného roka o tom, čo sa týkalo obnovy chrámu, ktorá bola už tak dlho predpovedaná. Ale každý, kto sa na tieto skutočné udalosti zahľadí očami srdca, nech ich pre milosť duchovného pochopenia neopúšťa, ale nech jeho myšlienky zotrývajú pri chrámových kvádroch, z ktorých povstala táto viditeľná stavba, zhotovená ľudskými rukami. Dôležitý je totiž práve ten jediný živý kameň, vhodný a primeraný tomu chrámu, ktorému Pán pripodobnil svoje telo, keď povedal: «Zničte tento chrám a za tri dni ho postavím.» (...) Toto je ten Boží chrám, ku ktorému sa tajomne viaže proroctvo Aggea a Zachariáša. A Apoštol o ňom ďalej hovorí: «Lebo Boží chrám je svätý, a ste ním vy.» Ktokoľvek sa teda zapojí do diela jeho znovupostavenia, a vloží nádej do jeho posvätných a pevných spojov, kto sa ako živý kameň navráti z rozbitého rumoviška tohto sveta, ten porozumie žalmovému nadpisu, ten porozumie návratu Aggea a Zachariáša.» (slov. preklad autor štúdie)

Nadpis: pro torcularibus

Pokúsili sme sa v krátkosti zhrnúť najčastejšie žalmové nadpisy, ktoré sa týkajú osôb, a ich výklad v Augustínovom *Komentári k žalmom*. Pre potreby tejto štúdie nebudeme prezentovať ďalšie žalmové nadpisy týkajúce sa spôsobu prednesu (žalm, hymnus, pieseň, chválospev a pod.), času ich prednesu (ráno, večer, v sobotu, alebo iný deň v týždni), ich nápevu (ľalie, svedectvo, lisy) alebo miesta ich prednesu (stupňové žalmy). Treba však poznamenať, že všetky tieto poznámky majú svoje miesto v Augustínových výkladoch. Aspoň na utvorenie predstavy, ako Augustín interpretoval tieto nie osobné, lež vecné časti žalmových nadpisov a aplikoval ich na Krista a Cirkev, by sme však chceli ponúknuť jeho komentár k jednému z nápevov.

Nápev *Na lisy* (עַל-הַגְּתִית), ktorý LXX prekladá ako ὑπὲρ τῶν ληνῶν a Vulgáta a Neovulgáta ako *pro torcularibus*, patril k Augustínovým najobľúbenejším a často jeho výkladu venuje značné časti svojich homílií. Pod lisom Augustín obrazne chápe predovšetkým Cirkev. Prirovnáva ju k lisu na olivy alebo k viničnému prešu.

Augustín pripomína, že olivový lis pozostáva z lisovacieho kameňa, oddeľovacej nádoby a košov s olivami. Olivy sa vysypú do lisu a pôsobi na ne tlak lisovacieho kameňa, aby ich rozdrvil. Vylisovaná šťava sa potom preleje do oddeľovacej nádoby a v jej vnútri, skrytý ľudským očiam, prebehne dekantáčny proces. Olej vystúpi na povrch, kým kal klesne naspodok. Ten sa po oddelení vypustí na ulicu ako odpad⁴¹. To isté sa podľa Augustína deje v Cirkvi. Aj do nej sa spoločne nasypajú dobrí aj zlí ľudia. Na Cirkev neustále

⁴¹ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 80,1 (CChr.SL 39, 1119-1120). „Žalm má takýto nadpis: *Až do konca na lisy, piaty deň po sobote. Asafov žalm*. V jednom nadpise sa nazhromaždilo viacero tajomstiev. Tak už vstupná brána žalmu naznačuje jeho obsah. Ak sa chystáme hovoriť o lisoch, nik z vás iste neočakáva, že to bude o nádrži, drviacom kameni a košoch. Ani v žalme sa o tom nepíše a to ešte istejšie naznačuje, že tu ide o tajomstvo. Veď keby text žalmu obsahoval niečo také, iste by sa našiel niekto, kto by si myslel, že lisy treba brať v doslovnom zmysle. Že už netreba hľadať ďalšie významy, že sa tam nenachádza nič s tajomným zmyslom a posvätným významom. Povedal by: «Žalm jednoducho hovorí o lisoch. A ty mi tu podsúvaš voľačo iné.» No keď sa žalm prednášal, nič také ste nepočuli. Preto to vezmite tak, že lisy tajomne opisujú to, čo sa teraz deje v Cirkvi. Pri lisoch totiž pozorujeme tri veci: tlak, z ktorého pochádzajú ďalšie dve: jedna na uskladnenie, druhá na vyhodenie. V lise totiž dochádza k rozdrveniu, stlačeniu a zaťaženiu. Pomocou týchto úkonov sa olej skryto skvapalní v oddeľovacej nádobe, kým kal sa nechá voľne tiecť po verejných priestranstvách.“ (slov. preklad autor štúdie)

dolieha tlak zloby tohto sveta, ktorý všetkých drví a núti ich tak otvoriť svoje vnútro. Tí, ktorí vo vnútri svojho srdca žijú podľa Krista, sú ako olej a stúpajú v skrytosti nádoby Cirkvi hore, čiže do neba, a tí, ktorí sa iba tvária ako kresťania, klesajú ako kal, reptajú na všetkých a na všetko, ale napokon skončia v stoke dejín. Tu Augustín šikovne aplikuje princíp lisu aj na neprajníkov Cirkvi, ktorých hlas sa silno a mohutne šíri vo verejnosti a poukazuje na to, aby si ich veriaci nevšimli, lebo oni sú len kal, ktorý sa síce rozteká naširoko po uliciach, ale odtiaľ smeruje do kanála. Tak je žalm, ktorý sa spieva na nápev *Lisy*, akýmisi triediacim zariadením – jeho obsah oddeľuje tých, ktorí patria k Božiemu kráľovstvu, od tých, ktorí k nemu nepatria⁴².

Ďalšou Augustínovou interpretáciou nápevu *Na lisy* je princíp viničného preša. Popri ekleziologickej interpretácii lisu na olivy tu ponúka Augustín aj kristologickú interpretáciu v obraze viničného lisu. Krista totiž identifikuje so strapcom hrozna, ktorý Židia zavesili na drevo. On bol pôvodne súčasťou zasľúbenej krajiny, ale prišli ho ukázať na miesto, kadiaľ kočoval Boží ľud, ako náznak budúcich dobier. Boží ľud ním však pohrdol. Tak sa aj v žalme, ktorý sa spieva na nápev *lisy*, vylisuje čistý Kristus – ľudské slová žalmu, ktoré sú ako šupky, sa rozpučia a odhodí, kým poznanie Božieho slova sa ako pravý mušt vlieva do nádoby ľudskej duše. Tak sa aj Božie slovo, obsiahnuté v žalme

⁴² AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 80,1 (CChr.SL 39, 1120-1121). „Pomysli si, že ak narastá ťažoba, tak preto, aby si sa ty stal olejom. Čierny kal nechápavej temnoty sa šíri. Šíri sa voľne vypustený na verejné priestranstvá. Ale ty sa vnútri, vo svojom srdci, kde *ŕa odmení ten, čo vidí aj v skrytosti*, skvapalňuj v oddeľovacej nádobe. Kým je oliva na strome, tiež ňou kmášu búrky, ale ešte nie je rozmliaždená tlakom lisu. Na strome visí oboje pospolu: aj to, čo sa odhadzuje, aj to, čo sa uskladňuje. Ale až vtedy, keď sa dostane pod tlak lisu, oboje sa oddelí a rozdelí. Jedno sa uschová, druhé sa odhodí. Chcete spoznať silu týchto lisov? Spomeniem jeden príklad za všetky. Taký, ktorým hrešia aj sami jeho tvorcovia. Vravajú: «Koľko je len v týchto časoch krádeží! Aké krivdy sa páchajú na nevinných! Koľká sprenevera cudzieho majetku!» Iste, právom vidíš kal, keď sa iným ľuďom kradne. Nehľadíš však na olej. Lebo chudobným sa tiež rozdáva zo svojho vlastného. Predošlá doba nepoznala takých zlodejov cudzieho majetku, ale minulosť nemala ani takých darcov svojich vlastných vecí. Bud' teda trošku zvedavší na to, čo sa deje v lise. Nehľad' len na to, čo tečie po verejných priestranstvách. Je tam ešte niečo, čo nájdeš len vtedy, keď hľadáš. (...) Odpovedia: «Tých je len máličko.» A predsa je práve tých máličko olejom. Lebo tí, ktorí správne používajú veci vo svojom vlastníctve, patria k oleju. Spoj všetkých dokopy a uvidíš, že komory tvojho hospodára sú plné. Vidiš človeka, ktorý kradne tak, ako si ešte nevidel. Tak pohliadni aj na človeka, ktorý opovrhuje svojím majetkom tak, ako si to ešte nevidel. Chváľ teda lisy, lebo sa v nich plní prorocstvo Apokalypsy: «Spravodlivý nech ďalej koná spravodlivo a špinavý nech sa špiní ďalej.» (slov. preklad autor štúdie)

vo forme ľudských slov, prostredníctvom lisovania v mysli veriaceho človeka zbaví nedôležitých obalov a uloží do pamäte ako do nádoby, aby pri fermentačnom procese v ľudskej duši získalo takú silu, ktorá privedie človeka k dobrým skutkom a ušľachtilým mravom, aby bol taký človek potom hoden uskladnenia v Božej pivnici⁴³.

Záver

Podobným spôsobom Augustín komentuje aj ostatné nápevy a vôbec každú poznámku v nadpise žalmu bez ohľadu na to, či sa týka autora, interpreta, nápevu alebo iných okolností prednesu žalmoveho textu. Všetko je v jeho interpretačnej teórii použiteľné na to, aby sa následnou syntézou všetkých častí žalmoveho nadpisu vytvorila základná kristologická interpretačná matrica, v rámci ktorej sa potom bude pohybovať celý výklad žalmu. Uvedieme jeden príklad za všetky. Augustín začína výklad 76. žalmu takto:

Pri vstupe do tohto žalmu sa nachádza takýto nadpis: „Do konca, pre Jedutuna, Asafov žalm.“ Čo znamená: do konca, to dobre viete. Lebo Kristus je zakončením Zákona na ospravedlnenie všetkých, ktorí veria. Jedutun sa prekladá ako ten, čo ich preskakuje a Asaf sa zasa prekladá ako zhromaždenie. To, čo je tu napísané, prednáša teda preskakujúce zhromaždenie, aby sa dostalo až k zakončeniu, ktorým je Kristus Ježiš. A čo všetko treba preskočiť, aby sme mohli dospieť

⁴³ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 8,2 (CSEL 93.1, 168-169). „Lisy však možno chápať aj v inom zmysle a pritom sa ani nevzdialime od toho, že označujú Cirkev. Aj Božie slovo totiž možno označiť za stravec hrozna. Aj sám Pán bol nazvaný hroznovým strapcom zo zaslúbenej krajiny, ktorý visel na dreve, a ktorý vyzvedači z izraelského ľudu priniesli ako predobraz Ukrižovaného. Tak aj Božie slovo, keď si kvôli potrebám ohlasovania priberie k sebe zvuk hlasu, pomocou ktorého sa dopravuje do uší počúvajúcich ľudí, obsahuje v sebe zvuk hlasu na spôsob šupiek a zmysel výrokov na spôsob vína. Keď sa totiž takýto stravec dostane do uší, je to akoby bol pod drvidlami lisov. Tam sa oddelí zvuk, užitočný pre uši od zmyslu, ktorý sa ukladá do pamäte poslucháčov, akoby sa zachytával v nejakej nádobe. Z nej potom preteká do mravných noriem a duchovných postojov tak, ako sa z nádoby prelieva do suda, kde postupom času zosilnie, ak naň nezabudneme. A zabudlo sa naň v prípade Židov, ktorí potom tým octom napojili Pána. Ale víno, ktoré z novej výsadby Nového zákona má piť Pán so svojimi svätými v kráľovstve svojho Otca, musí byť najjemnejšie a najsilnejšie.“ (slov. preklad autor štúdie)

až k zakončeniu, kde už nebude treba nič preskakovať, o tom už hovorí vlastný text žalmu⁴⁴.

Tak sa Augustínovi podarilo v *Komentári k žalmom* urobiť zo staro-zákonných biblických spevov autentickú poéziu kresťanskej komunity, ktorá sa bezpochyby vyrovnala dielam pohanskej antickej spisby. V boji proti manichejcom sa stali jeho kristologické interpretácie žalmov vynikajúcim dôkazom jednoty a neodlučiteľnosti Starého a Nového zákona. V protitariánskom zápase bol nadpis *Dávidovi* jednoznačným dôkazom Kristovho božstva, lebo žalm sa smie spievať iba Bohu. Proti donatistom nápev *Lisy* dokazoval, že v Cirkvi musia byť prítomní dobrí aj zlí. Ale predovšetkým dávala Augustínovi jeho výnimočná interpretácia žalmov možnosť rozprávať o Kristovi celkom novým, očarujúcim a často prekvapujúcim spôsobom.

Zoznam použitej literatúry

- ANDOKOVÁ, Marcela: Úvod k *De doctrina christiana*. In: Sv. Augustín: *O kresťanskej náuke, O milosti a slobodnej vôli*. Preložili, úvodné štúdie napísali, poznámky a registre spracovali Marcela Andoková a Róbert Horka (Bibliotheca Antiqua Christiana), Prešov: Petra, 2004, 21-29.
- ANDOKOVÁ, Marcela: *Rečnícke umenie sv. Augustína v kázňach k stupňovým žalmom*, Bratislava: Iris, 2013.
- AUGUSTINUS, Aurelius: *Confessionum libri XIII* (CChr.SL 27), ed. Lucas Verheijen, Turnhout: Brepols, 1987.
- AUGUSTINUS, Aurelius: *Contra academicos libri III*, eds. Klaus D. Daur – William M. Green, *Contra academicos. De beata vita. De ordine. De magistro. De libero arbitrio* (CChr.SL 27), Turnhout: Brepols, 1970, 1-61.
- AUGUSTINUS, Aurelius: *De doctrina christiana libri IV*, ed. Joseph Martin, *De doctrina christiana. De vera religione* (CChr.SL 32), Turnhout: Brepols, ²1992, 1-162.
- AUGUSTINUS, Aurelius: *Enarrationes in Psalmos 1-L* (CChr.SL 38), eds. Eligius Dekkers – Johannes Fraipoint, Turnhout: Brepols, ²1990.
- AUGUSTINUS, Aurelius: *Enarrationes in Psalmos LI-C* (CChr.SL 39), eds. Eligius Dekkers – Johannes Fraipoint, Turnhout: Brepols, ²1990, 627-1417.
- AUGUSTINUS, Aurelius: *Enarrationes in Psalmos CI-CL* (CChr.SL 40), eds. Eligius Dekkers – Johannes Fraipoint, Turnhout: Brepols, ²1990, 1425-1787.
- AUGUSTINUS, Aurelius: *Enarrationes in Psalmos 1-50. Pars I: Enarrationes in Psalmos 1-32* (CSEL 93.1), ed. Clemens Weidmann, Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2003.

⁴⁴ AUGUSTINUS, *Enarrationes in Psalmos* 76,1 (CChr.SL 39, 1052). (slov. preklad autor štúdie)

- AUGUSTINUS, Aurelius: *Enarrationes in Psalmos* 51-100. Pars I: Enarrationes in Psalmos 51-60 (CSEL 94.1), ed. Hildegund Müller, Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2004.
- AUGUSTINUS, Aurelius: *Enarrationes in Psalmos* 101-150. Pars IV: Enarrationes in Psalmos 134-140 (CSEL 95.4), eds. Franco Gori – Francesca Recantini, Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2002.
- AUGUSTINUS, Aurelius: *Epistulae*. Pars II: Ep. 31-123 (CSEL 34.2), ed. Alois Goldbacher, Wien: Tempsky, 1898.
- BIČ, Miloš et al.: *Výklady ke Starému zákonu III. Knihy naučné: Jób až Píseň písní*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- DROBNER, Hubertus R.: *Lehrbuch der Patrologie*, Freiburg: Herder, 1994.
- FARKAŠ, Pavol: Chroma kai symmetria. Filozoficko-náboženské a antropologické pozadie numerickej a chromatickej symboliky v Zjavení apoštola Jána, *Slovak Studies* 33-34, Supplement 2, 7-17.
- LANCEL, Serge: *St. Augustine*, London: SCM Press, 2002.
- MACCORMACK, Sabine: *The Shadows of Poetry. Vergil in the Mind of Augustine*, Berkeley: University of California Press, 1998.
- MACROBIUS, Ambrosius Aurelius Theodosius: *Saturnalia*. Bd. I (BTL 1), ed. James Willis, Stuttgart: Walter de Gruyter, 1994.
- NESTLE, Eberhard – NESTLE, Erwin – ALAND, Kurt et al. (eds.): *Novum Testamentum Graece et Latine*. Griechischer Text: Novum Testamentum Graece 26. Auflage. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1991. (NA26)
- PANCZOVÁ, Helena: *Vplyv Biblie na kresťanskú latinčinu. Grécizmy a hebrejizmy pri používaní predložky in*, Trnava: Dobrá kniha, 2002.
- POSSIDIUS Calamensis: *Vita Augustini*. Hrsg., übers. u. kommentiert von W. Geerlings (Augustini Opera- Werke 2), München: Schöningh, 2005.
- SEGERT, Stanislav: Žalmy. In: Adolf Novotný (ed.): *Biblický slovník*. Sv. II: R-Ž, Praha: Kalich, 1992, 1336-1342.
- SV. AUGUSTÍN: *O kresťanskej náuke. O milosti a slobodnej vôli*. Preložili, úvodné štúdie napísali, poznámky a registre spracovali Marcela Andoková a Róbert Horka (Bibliotheca antiqua christiana 4), Prešov: Petra, 2004.
- SV. AUGUSTÍN: *Vyznania*. Z latinského originálu preložil Ján Kováč. Bratislava: Lúč, 1997.

Zhrnutie

Cieľom našej štúdie je poukázať na to, aký význam mali pre Augustínovu interpretáciu žalmov ich nadpisy. Jeho vzťah k Starému zákonu nebol spočiatku veľmi pozitívny. Od čias jeho pobytu v Miláne, však boli žalmy preňho najobľúbenejšou časťou Písma. Ako biskup a kazateľ sa rozhodol odkrývať ich krásu aj ostatným kresťanom, a tak vznikol aj jeho *Komentár k žalmom* – jedinečné dielo v rámci celého antického kresťanstva, pretože obsahuje detailný výklad všetkých častí Žaltára. Obzvlášť v žalmových nadpisoch objavil akúsi inšpirovanú smernicu pre správny výklad žalmov. Preto všetky časti týchto *psalmorum tituli* prekladal do latinčiny, detailne ich analyzoval a komentoval. Napokon z nich

zostavil akýsi „božský uhol pohľadu“, pod ktorým je potrebné hľadiť na žalmovú poetiku tak, aby sme jej správne porozumeli a načerpali z nej hojný duchovný úžitok. Vo svojej práci predstavujeme niekoľko Augustínových interpretácií žalmových nadpisov (*in finem, ipsi David, filii Core, pro Idithun, pro torcularibus*), aby sme tak poukázali na jeho spôsob exegetickej práce.

Kľúčové slová: Augustín, biblická typológia, Enarrationes in Psalmos, patristická exegéza, žalmové nadpisy

Summary

The aim of our study is to point out the importance of Psalm titles for Augustine's interpretation of the Psalms. Though, at first, his relationship to the Old Testament had not been very positive, since the time of his stay in Milan Psalms became his most favourite part of the Scriptures. As a bishop and preacher he decided to uncover their beauty to other Christians which gave rise to his Commentary on the Psalms, a unique work in all ancient Christianity. Therefore he also translated all parts of these “Psalmorum tituli” into Latin, analyzed them in detail and commented on them. Finally, he made up a sort of the “divine point of view” which is necessary for the right understanding of the Psalm poetic in order that we can get abundant spiritual fruit from it. In this paper thus we present some of these Augustine's interpretations of the Psalm titles (*in finem, ipsi David, filii Core, pro Idithun, pro torcularibus*), by means of which we explain the method of his exegetical work.

Keywords: Augustine, biblical typology, Enarrationes in Psalmos, patristic exegesis, Psalm titles

Róbert Horka
Hviezdoslavova 22
953 00 ZLATÉ MORAVCE, Slovensko
Robert.Horka@frcth.uniba.sk

Contents

Treaties

Adriana ALEXYOVA

The Development of the Concept of Deity in the Pre-Exilic Israel 91-125

Massimo Pazzini OFM

Which Language Did Jesus Speak? 126-140

Marcela Andoková

The Figure of David the Penitent in Selected Patristic Commentaries on Psalm 51 141-154

Róbert Horka

Meaning and Interpretation of Psalm titles in Augustine's Commentary on Psalms *Enarrationes in Psalmos*..... 155-177

Helena Panczová

Greek Transitive Verbs Used Intransitively and Linguistic Interpretation of Some Passive Aorists in the Gospel According to Mark (evsci,sqh 15:38; sunh,cqhsan 2:2; hvge,rqh 16:6; metemorfw,qh 9:2)..... 178-197

Abstracts and Reviews 198-212

Communications and References 213-219

Obsah

Štúdie

Adriana ALEXYOVÁ Vývoj koncepcie božstva v Izraeli v predexilovom období	91-125
Massimo PAZZINI OFM Ktorým jazykom hovoril Ježiš?	126-140
Marcela ANDOKOVÁ Postava Dávida kajúcnika vo vybraných patristických komentároch k Ž 51(50)	141-154
Róber HORKA Význam a interpretácia žalmových nadpisov v Augustínovom Komentári k žalmom Enarrationes in Psalmos	155-177
Helena PANCZOVÁ Grécke tranzitívne slovesá používané intranzitívne a lingvistický výklad niektorých pasívnych aoristov v Evanjeliu podľa Marka (ἐσχίσθη 15,38; συνήχθησαν 2,2; ἠγέρθη 16,6; μετεμορφώθη 9,2)	178-197

Poznámky

Abstrakty a recenzie	198-212
Oznamy	213-219